

*Душан Пророковић**

Институт за међународну политику и привреду, Београд

ПОЛИТИЧКИ ВЕКТОР СОЦИЈАЛНЕ ДИМЕНЗИЈЕ ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА СРБИЈЕ**

Сажетак

Приликом дефинисања концепта одрживог развоја Републике Србије прихваћено је најуже могуће тумачење његове социјалне димензије, па се самим тим није ни могло озбиљније размишљати о политичким векторима који утичу на усмеравање развоја. Због тога се у одређеном развоју ситуације доводи у питање не само економски раст, већ и безбедност државе или друштвених група. Несамосталност у политичким изборима и опредељењима има своју цену и узрокује конкретне последице. Зато је неопходно мењати приступ у дефинисању одрживог развоја и пројектовање сопствених циљева у складу са мултивекторским спољнополитичким тежњама, како би се потенцијалне последице умањиле, а одрживост дугорочног развоја постала реалнија. Рад се састоји из четири дела. Уводни део посвећен је разматрању појма развоја и критички везивања развојне парадигме за искључиво економски раст. У другом делу се објашњава концепт одрживог развоја и његова социјална димензија. Национална стратегија одрживог развоја Републике Србије анализирана је у трећем делу, уз критички осврт на неусаглашеност са осталим стратешким документима и недоречености. Четврти део су закључна разматрања.

Кључне речи: *развој, одрживи развој, Србија, Национална стратегија одрживог развоја, Европска унија, политички вектори*

* Контакт: dusan@diplomacy.bg.ac.rs

** Рад представља део научног и истраживачког ангажовања на пројекту „Србија у савременим међународним односима: стратешки правци развоја и учвршћивања положаја Србије у међународним интегративним процесима – спољнополитички, економски, правни и безбедносни аспекти“ (бр. ОИ179029), који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

УВОД: ПОЈАМ РАЗВОЈА

Појам развоја један је од најкоришћенијих у описима и објашњењима политичких процеса и догађаја. „Неке“ мере се предузимају да би се убрзао развој, док је „неки“ догађај успорио развој. Најчешће, развој је циљ политичких програма и економских стратегија, без приче о развоју тешко је могуће победити на изборима или очувати власт. Употреба речи развој толико је важна да се у економској теорији, у временским периодима када долази до пада бруто друштвеног производа једног ентитета, говори о „негативном развоју“. Са додатком термина развој чак и негативне тенденције звуче прихватљивије. Шта је развој? Начелно, најлакше је ослонити се на стару и често цитирану дефиницију како је то заправо процес током којег неко или нешто расте или се трансформише и тако еволуира, постаје „напредније“. Међутим, овде се поставља сасвим оправдано питање: на основу којих критеријума се мери „напредност“ нечега? Да ли је напредан процес којим се, на пример, осигурава благостање једне генерације али и уништавају ресурси и животна средина услед чега ће бити немогуће одржати такав ниво благостања свим будућим генерацијама!? Да ли је напредан процес којим се вишак вредности преусмерава од једне групе (социјалне, етничке, религијске или било које друге) ка другој, па зато ови други добијају могућност да се развијају науштрб стагнације првих!? Да ли је легитимно осигуравати напредак ратовима и освајањима!? Развој нема само „једно лице“, пошто, посматрано из угла политичких појава и процеса, напредак за једну групу или у међународним односима – за једну државу, често значи и назадовање за друге групе или друге државе. Ништа на свету није расподељено равномерно - ни ресурси, ни становништво, ни простор, полазне основе за ширење утицаја су другачије, тако да је борба за неопходности, потребе нужне за очување сопственог система и осигуравање елементарне безбедности, кроз историју опредељивала и динамику развоја. Победе, политичке или војне, биле су предуслови развоја, исто као што су порази, државни и национални, најчешће били само уводи у периоде дугог трајања таворења и свеобухватне стагнације. Исто тако, испоставило се, себичност једне генерације, или несхватање ограничења до којих се одређени ресурси могу експлоатисати, води ка проблемима за наредне генерације. Сталне расправе о развоју као неумитном процесу, као и победа у хладноратовском одмеравању снага, створиле су плодно тле за ширење изворно западног мишљења како је правилно да свака наредна генерација мора живети боље од претходне

(Marois and Pradella 2015, 1 – 12). Да ли је баш тако? И да ли се уопште западно мишљење може узети за релевантно када разма-трамо питање развоја у другим деловима света?

Појам развоја у контексту истраживања политичких процеса и сагледавања значајних политичких догађаја на почетку двадесет-првог века тумачи се, као и огроман број других појмова којима би требало описивати и објашњавати политичке трендове, према стандардима који су установљени унутар неолибералне парадигме. Отуда и аутоматско изједначавање развоја и раста, уз лаконске закључке како развој може постојати само тамо где има економског раста. За разлику од оваквог приступа, одомаћеног након завршетка хладноратовске ере, током трајања хладноратовског периода развојне студије (development studies) као нова дисциплина управо и настају због тога што један део теоретичара тврди како искључиво ослањање на економију не може пружити ширу слику у дефинисању проблема (Kothari 2019). Теме као што су унапређење образовања, изградња институција и политичка ефикасност, а у последњим деценијама и заштите животне средине и људске безбедности, која су важна за развој појединаца, друштава и држава, некада нису у складу са „економским интересима“ и „економском логиком“, па их због тога и развојна економија често не може сагледати и самим тим понудити адекватне одговоре на постављена истраживачка питања. На пример, уочено је да у земљама богатим нафтом (петромонархије!), које свој економски развој базирају на експлоатацији овог природног ресурса, власти често и немају превелики интерес да развијају институције и демократске процедуре, што се последично одражава и на дефинисање приоритета у образовном систему, финансирање едукативних програма и напослетку креирање целокупног државног система (не само политичког) (Acemoglu and Robinson 2012). Такође, уочено је и да пружање „развојне помоћи“ од стране већих и богатијих „савезника“ или међународних организације неретко нема апсолутно никакве везе са искреним залагањем за развојем појединих друштава и држава, већ са геополитичким интересима центара моћи (држава донатора или најмоћнијих земаља које суштински управљају појединим међународним организацијама) који додељују средства и њиховим дугорочним интересима утемељеним на жељама за контролом простора и ресурса (De Mesquita 2016). За развој „грађанског друштва“ и „демократских институција“ међу Иранцима издвајају се позамашна средства, што званично, што незванично, за испуњавање тих циљева улаже се доста напора и међу иранском дијаспором, али се за исте програме усмерене ка Саудијској Арабији од

стране моћних западних држава и организација не издваја готово ништа! Исто тако, уочено је и да банално копирање (успешних!?) развојних модела често не може донети сличне резултате у различитим околностима (различитим деловима света). Предузимање мера које су представљале сигуран пут ка осигуравању дугорочног економског раста у западној Европи, није донело истоветан резултат у Африци и Латинској Америци, чак ни на Балкану. Дакле, сваки развојни пут изгледа другачије (без обзира да ли се ради о развојном путу појединца, друштва или државе), те је због тога неопходно и да се дефинишу посебни приступи за сваки конкретни случај (De Mesquita 2016).

КОНЦЕПТ ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА И ЊЕГОВА СОЦИЈАЛНА ДИМЕНЗИЈА

У складу са изнетим дилемама везаним за појмовно одређење и перцепцију развоја као процеса настајао је и концепт одрживог развоја. У почетку, одрживост се ставља у контекст исцрпљивања ресурса и заштите животне средине. Зарад економског раста долази до прекомерне експлоатације ресурса. Тим Џексон (Tim Jackson) наводи да је данас глобална економија „пет пута већа“ од оне пре пола века, а да ће, наставили се постојећи тренд, 2100. године бити чак осамдесет пута већа! „Ово изванредно појачавање глобалне економске активности нема историјски преседан. Потпуно се коси са нашим научним сазнањима о ограниченој бази ресурса и крхкој екологији од које зависимо да бисмо преживели. И то је већ праће-но пропадањем око 60% светских екосистема. Углавном избегавамо сурову реалност ових бројева. Подразумевана претпоставка је да ће се - осим финансијске кризе - раст наставити унедоглед. Не само за најсиромашније земље, у којима је несумњиво потребан бољи квалитет живота, већ чак и за најбогатије нације где раст изобиља материјалног богатства мало доприноси срећи и почиње да угрожава темеље нашег благостања.“ (Jackson 2009, 5) Одрживи развој се „усмерава“ ка тражењу одговора на уочене изазове, ризике и претње какви су нестанак шума, дезертизација (претварање плодног земљишта у пустиње), глобално загревање, отопљавање ледених покривача, последице ефекта стаклене баште, смањивање озонског омотача, а до којих долази услед антиципирања економског раста јединим развојним приоритетом, што узрокује суштинско „дозвољавање“ природног баланса зарад побољшавања животног стандарда, приступа одређеним ресурсима, већим зарадама итд. Овакво „усмеравање“ опредељује извештај Светске комисије

за животну средину и развој (World Commission on Environment and Development) на чијем челу се налазио Гро Харлем Брунтланд (Gro Harlem Brundtland, бивши премијер Краљевине Норвешке) из 1987. године, која је формирана на иницијативу генералног секретара УН због све веће забринутости по овим питањима (World Commission on Environment and Development 1987).¹ У наведеном документу одрживи развој се дефинише као „развој који задовољава потребе садашњице, не доводећи у питање способност будућих генерација да задовоље властите потребе“ (World Commission on Environment and Development 1987). Очекивано, уследиле су полемике које се тичу како изнетих закључака, тако и понуђене дефиниције (Perez – Carmona 2013, 83 – 161). Најпре, питање је шта у одрживом развоју треба „одржати“? А затим и: како одржати економски раст? „Кад се раст заустави - као што је то недавно било - политичари паниче. Предузећа се боре да преживе. Људи губе посао, а понекад и домове. Улази се у спиралу рецесије.“ (Jackson 2009, 5) Дуго поистовећивање развоја са економским растом утицало је на „митологизацију“ ове везе и зато се консеквентно - економска стагнација поистовећује са одсуством развоја. Одсуство развоја онеспокојава, значи да је нужно одрицање од достигнутог нивоа комфора, на шта најчешће нити су спремни појединци, нити друштва у целини, а поготово на то нису спремна политичка руководства, навикнута да обећавају немогуће у предизборним кампањама. Одрживи развој има и економску и еколошку димензију, али он свакако има и социјалну димензију.

Без друштвеног развоја, сазревања свести појединаца и друштвених група о неопходности промене развојне парадигме и базирања раста и трансформације на „одрживим темељима“, не може бити ни темељних реформи и заокрета у глобалној економији. Једно од питања, које се у овом погледу јавља јесте: због чега сиромашна друштва и неразвијене државе треба да испаштају због деловања богатих друштава и развијених држава у претходним деценијама? Сиромашна друштва и неразвијене државе често не могу планирати дугорочни развој на другачијим основама, осим на експлоатацији природних ресурса које поседују. Они са тим процесом нису ни почели, а већ наилазе на ограничења. Са друге стране, богати народи и развијене државе постали су то што јесу управо због прекомерне експлоатације ресурса широм света

1) Члан ове Комисије, која се бавила важним истраживањем и донека закључке о којима се полемиче и данас био је и један представник СФР Југославије, научни истраживач, дипломата и политичар Јанез Становник. Становник је, између осталих функција које је обављао, био и директор београдског Института за међународну политику и привреду у периоду од 1958 – 1962. године.

(директно током периода колонијалног управљања или индиректно преко рада мултинационалних корпорација након тога) што је и довело глобални развој до фазе „неодрживости“. Полазна основа приликом освртања на ово питање није иста, свако овај процес тумачи на свој начин. Не ради се, дакле, само о ширењу информација које се тичу нужности прихватања „зелене економије“ и „еколошки одговорног понашања“, већ о политичком питању које је дубље и свеобухватније него што се на први поглед чини. Оно се тиче равномерније расподеле „глобалног богатства“ и равноправнијег укључивања већине држава у нове глобалне токове.

Илустрација 1. Димензије одрживог развоја

Одрживи развој није само ствар релације између заштите животне средине и економског раста, већ и „питање способности будућих генерација да задовоље сопствене потребе“ што се у конкретним случајевима појединих држава директно тиче и позиције земље у међународним односима и политичке парадигме на којој се заснивају развојне стратегије.

ОДРЖИВИ РАЗВОЈ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ: ТЕЖЊА У 21. ВЕКУ

У складу са прокламованим циљем о придруживању ЕУ као „безалтернативном процесу“, у Националној стратегији одржи-

вог развоја Републике Србије, усвојеној маја 2008. године, наводи се да пет кључних националних приоритета „чије ће испуњење у највећој мери омогућити остварење визије одрживог развоја до 2017. године јесу: 1) Чланство у ЕУ. /.../ 2) Развој конкурентне тржишне привреде и уравнотежен економски раст, подстицање иновација, стварање бољих веза између науке, технологије и предузетништва, повећање капацитета за истраживање и развој, укључујући нове информационе и комуникационе технологије. /.../ 3) Развој и образовање људи, повећање запошљавања и социјална укљученост, стварање већег броја радних места, привлачење стручњака, унапређивање квалитета и прилагодљивости радне снаге, већа улагања у људске ресурсе. /.../ 4) Развој инфраструктуре и равномеран регионални развој, унапређивање атрактивности земље и обезбеђење адекватног квалитета и нивоа услуга. /.../ 5) Заштита и унапређење животне средине и рационално коришћење природних ресурса, очување и унапређивање система заштите животне средине, смањење загађења и притисака на животну средину, коришћење природних ресурса тако да остану расположиви и за будуће генерације.“ (Национална стратегија одрживог развоја 2008, 12 – 14) У складу са документима на које се позива ова Национална стратегија („Решења у Стратегији у складу са европским интеграцијама: Стратегијом одрживог развоја ЕУ (усвојена 2001. године и обновљена 2006. године) и Лисабонском стратегијом (усвојио Савет Европе марта 2000). Стратегија је усклађена с Миленијумским циљевима развоја УН и Националним миленијумским циљевима развоја у Републици Србији) (Национална стратегија одрживог развоја 2008, 10) дефинише се и одрживи развој: „У општем смислу, одрживи привредни развој нашој држави треба да омогући стални дугорочни економски раст који неће бити заснован на прекомерној употреби природних ресурса или с неприхватљивим еколошким последицама које би довеле у питање његову одрживост, као и економске изгледе будућих генерација. То конкретно значи да се развој српске економије у правцу одрживости може сагледати само на основу остваривања економског раста, пре свега на основу знања, информација, људи, образовања и квалитета веза међу људима и установама.“ (Национална стратегија одрживог развоја 2008, 14) У уводном делу још се подвлачи: „Одрживи развој подразумева и усклађивање различитих развојних аспеката и супротстављених мотива садржаних у програмима појединих сектора. За целисходно решавање таквих конфликта потребни су политичка воља и опредељеност. Кључне претпоставке неопходне за прихватање и примену концепта одрживог развоја привреде и

друштва, као и за његово успешно остварење јесу одговарајуће вођство, широка политичка, социјална и медијска подршка, као и друштвена сагласност с тим да је неопходно прихватити тај концепт.“ (Национална стратегија одрживог развоја 2008, 2)

Као и случају бројних других стратешких докумената које су током последњих две деценије усвајали Влада и/или Народна скупштина Републике Србије и код Националне стратегије одрживог развоја видљиво је неколико недостатака или недоумица (Оцић 2014). Прво, стратешка документа базирају се на легислативном оквиру и политичким смерницама ЕУ, што се у политичкој пракси често своди на превођење аката или саме ЕУ или неких њених чланица. Овако се схвата усклађивање односа (и хармонизација правних оквира) ЕУ и Србије, те се прибегава „преписивању“ нечега што или није оствариво (у Националној стратегији се помиње „привлачење стручњака“ иако је Србија као и све остале балканске земље типична за „одлив мозгова“ те би у том контексту оправдано и оствариво било говорити о „задржавању стручњака“ као максималном домету) или је ирелевантно (структура предузетничких радњи регистрованих на територији Србије је таква да убедљива већина њих нема никакву потребу да „тесно сарађује“ са научним институцијама, које су по правилу окренуте ка великим технолошким системима и привредним друштвима која запошљавају велики број стручњака, те је због тога релевантно говорити о повезивању привреде и науке, али не и повезивању предузетништва и науке). Друго, чести су случајеви (чак би се могло закључити да је то, нажалост, закономерност) неусаглашености између два или више стратешких докумената. Тако, на пример, док се у Националној стратегији у тачки 5) наводи да су приоритети „унапређење животне средине и рационално коришћење природних ресурса, очување и унапређивање система заштите животне средине, смањење загађења и притисака на животну средину, коришћење природних ресурса тако да остану расположиви и за будуће генерације“, стратешким документима који се тичу енергетике промовише се „зелена енергија“, између осталог добијена изградњом минихидроелектрана што ствара нови притисак на животну средину, угрожава екосистеме мањих водотокова и представља класичан пример нерационалног коришћења природних ресурса (Kostić i Đorđević 2019). Исто тако, за један од важних пројеката који ће индуковати економски раст промовисана је експлоатација литијума у долини Јадра, иако су протести еколошких удружења тим поводом били чести и гласни!

Ипак, за закључак овог рада најважнија је то што се одрживи

развој Републике Србије у потпуности повезује са потенцијалним чланством у Европској унији. Из изнетог у Националној стратегији још се може констатовати, а због начина на који су написане и формулације које се користе, како одрживог развоја и не може бити без Европске уније!

Дакле, са једне стране, социјална димензија одрживог развоја тумачи се посматрањем овог концепта из ужег угла, што је само по себи лоше. Активности се свде на остваривање „кључних претпоставки за прихватање и примену концепта одрживог развоја“ што указује на једносмерност. Од стране државног руководства и институционалног апарата делује се ка друштву како би била прибављено прихватање концепта, па се за ту сврху користе медији, политичке и други утицаји. Улога друштва своди се на давање сагласности са пројектованим концептом. Са друге стране, пројектовани концепт има свој политички вектор који одређује и правац кретања и интензитет активности. И то се наводи у првој тачки Националне стратегије: чланство у ЕУ! Преко концепта одрживог развоја Србија се везује за политички курс ЕУ који почива на неолибералној парадигми и има своје импликације на међународне односе и светску политику, како у контексту одрживог развоја, тако и у најширем могућем контексту који се тиче идеолошких светоназора и њиховог (не)прихватања као услова сваке будуће сарадње.

ЗАКЉУЧАК: НЕУПИТНОСТ ПОЛИТИЧКОГ ВЕКТОРА И ПОСЛЕДИЦЕ ПО ОДРЖИВИ РАЗВОЈ

„Свако друштво одржава се на миту са којим живи. Наш мит је онај о економском расту.“ (Jackson 2009, 5) Свакако, „испитивање раста сматра се чином лудака, идеалиста и револуционара. Али ми то морамо довести у питање. Мит о расту нас је изневерио. Није се остварио за две милијарде људи који још увек живе са мање од два долара дневно. Пропао је крхки еколошки систем од којег зависимо да бисмо преживели. Није се успело, спектакуларно, у својим условима, са обезбеђивањем економске стабилности и осигуравањем егзистенције људи.“ (Jackson 2009, 5) Непрестаног економског раста, према којем се дуго тумачио и сам појам развоја не може бити. Не само због ограничености природних ресурса, већ и због периодичних коњукура које производе стагнације, инфлације или рецесије. Међутим, то истовремено не значи и да нема развоја. Развој у бројним научним областима наставља се и током ратова, природних катастрофа и економских недаћа, захваљујући њему до-

лази до превазилажења проблема и нових циклуса свеобухватног раста. Такође, недаће у једном делу света не значе и да су стагнације, инфлације и рецесије глобалног карактера. Исто као што не значи и да је високи раст једног региона показатељ повећавања животног стандарда у целом свету. Развој има своју просторну димензију, везује се за тачно одређене локације у одређеним временским интервалима. И важно је додати, има своју социјалну димензију. Без подршке друштва не може бити ни развоја. При томе, подршка се осигурава кроз стварање друштвеног амбијента који ће представљати акцелератора развоја, подстицати иновације, подржавати прихватање нових образаца и еволуцију традиционалних норми. Није довољно да овај процес буде једносмеран, да се од „пасивног друштва“ тражи подршка медијским, пропагандним и политичким деловањем елите, руководства или институција. Уместо о развоју, зато је оправдано говорити о одрживом развоју. Разматрање одрживости мора у сваком погледу укалкулисати и ограничења развоја. У том смислу и социјалну димензију одрживог развоја, која подразумева и улагање у људски капитал и подршку друштва, али и перцепције и вредности, опредељеност друштва да неке идеје спроводи, а друге одбаци. Због тога се у причи о одрживом развоју пажња мора обратити и на политичке векторе, који детерминишу правац и смер распрострања, дејства и резултата одређених идеја које усмеравају целокупна друштва, читаве народе и тако опредељују њихово „политичко кретање“. Одрживи развој, упркос томе што се тако жели представити, није једнозначан појам, он се не тиче само одрживости екосистема и „природне равнотеже“ у условима економског раста, већ и друштвене равнотеже и политичких система у условима свеобухватног развоја. Као што развој може утицати на промену интензитета доминантних политичких вектора, тако и ови вектори могу усмеравати развој.

Кључни проблем у приступу промовисаном од стране институција Републике Србије (Влада и Народна скупштина) јесте у томе што се ова чињеница потпуно занемарује. Прихвата се уобичајена и од стране ЕУ потврђена дефиниција одрживог развоја, самим тим и претходно обликована развојна парадигма у неолибералном идеолошком оквиру, без икаквог преиспитивања, без икакве задршке, без сопственог тумачења било ког процеса глобалног или континенталног значаја. На нивоу стратегијског одређења Република Србија се прикључује концепту одрживог развоја ЕУ „бланко потписом“, обавезујући се да ће испуњавати нешто, иако је велика вероватноћа да заузврат неће добити ништа (у најмању руку због чињенице да није чланица ЕУ, те тако није ни у прилици

да формално утиче на доношење одлука). У таквим околностима остају отворена бројна питања унутрашњег карактера, али и везана за спољнополитички наступ. На пример, шта ће бити политика Србије ако се испостави да концепт одрживог развоја ЕУ подразумева стопирање изградње (мини)хидроелектрана (рачуна се да ће бити настављено инсистирање на смањењу капацитета термоелектрана и у крајњој линији њиховом затварању), те због тога привреда и грађани буду осуђени на дугорочни увоз електричне енергије. Или, како ће Србија у међународној арили реаговати на покушаје да се декарбонизација прогласи једним од услова за трговинску сарадњу са ЕУ, када су међу државама које ће ова мера погодити и традиционални пријатељи и партнери, земље које су подржавале званични Београд увек и у свакој прилици (за разлику од водећих чланица ЕУ које су водиле дијаметрално супротну политику).

Приликом дефинисања концепта одрживог развоја Републике Србије мало се рачуна водило о његовој социјалној димензији, односно прихваћено је њено најуже могуће тумачење као једностраног процеса, док се о могућим политичким векторима социјалне димензије очигледно није уопште ни размишљало. Развоја, одрживог или било ког другог, неће бити без друштвене стабилности, а један од услова друштвене стабилности јесте одржавање политичког поретка (стабилности политичког система), које подразумева и мирне промене и трансформације. Тиме се у одређеном развоју ситуације доводи у питање не само економски раст, већ и безбедност државе или друштвених група. Несамосталност у политичким изборима и опредељењима има своју цену и узрокује конкретне последице. Зато је неопходно мењати приступ у дефинисању одрживог развоја и пројектовање сопствених циљева у складу са мултивекторским спољнополитичким тежњама, како би се потенцијалне последице умањиле, а одрживост дугорочног развоја постала реалнија.

ЛИТЕРАТУРА

- Acemoglu, Daron and Robinson, James. 2012. *Why Nations Fail*. New York: Crown Publishing.
- De Mesquita, Ethan Bueno. 2016. *Political Economy for Public Policy*. Princeton: Princeton University Press.
- Jackson, Tim. 2009. *Prosperity without growth? The transition to a sustainable economy*. London: Sustainable Development Commission.
- Kostić, Vladimir i Đorđević, Dina. 2019. „Male hidroelektrane: Biznis protiv prirode“. Centar za istraživačko novinarstvo Srbije, 3. jul 2019: <https://>

- www.cins.rs/male-hidroelektrane-biznis-protiv-prirode/, 12. 12. 2020.
- Kothari, Uma (ed.). 2019. *A Radical History of Development Studies: Individuals, Institutions and Ideologies*. London: Zed Books.
- Marois, Thomas and Pradella, Lucia. 2015. „Polarising Development – Introducing Alternatives to Neoliberalism and the Crisis“, In: Lucia Pradella, Thomas Marois (eds.), *Polarizing Development: Alternatives to Neoliberalism and the Crisis*, 1-12. London: Pluto Press.
- Национална стратегија одрживог развоја. 2008. Београд: Влада Републике Србије.
- Оцић, Часлав (ур.). 2014. *Могуће стратегије развоја Србије*. Економски зборник САНУ, Књига XIII. Београд: Српска академија наука и уметности.
- Perez-Carmona, Alexander. 2013. „Growth: A Discussion of the Margins of Economic and Ecological Thought“, In: Louis Meuleman (ed.), *Transgovernance. Advancing Sustainability Governance*, 83-161. Heidelberg: Springer.
- World Commission on Environment and Development, 1987. *Our Common Future*. New York: UN: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf>, 12. 12. 2020.

Dušan Proroković

Institute of International Politics and Economics, Belgrade

POLITICAL VECTOR OF THE SOCIAL DIMENSION OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF SERBIA

Resume

When defining the concept of sustainable development The Government of the Republic of Serbia accepted the narrowest possible interpretation of its social dimension, so it was not possible to think more seriously about the political vectors that influence the direction of development. Therefore, in a certain circumstances, not only economic growth is called into question, but also the national security or the security of some social groups and individuals. Non-independence in political decisions and determinations has its price and causes concrete consequences. Therefore, it is necessary to change the approach in defining sustainable development and projecting one's own goals in accordance with multi-vector foreign policy aspirations, in order to reduce the potential consequences and make the sustainability of long-term development more realistic. The work consists of four parts. The introductory part is dedicated to the consideration of the concept of development and the critique of linking the development paradigm to

exclusively economic growth. The second part explains the concept of sustainable development and its social dimension. The National Strategy for Sustainable Development of the Republic of Serbia is analyzed in the third part, with a critical review of non-compliance with other strategic documents. The fourth part is the concluding considerations.

Keywords: *development, sustainable development, Serbia, National strategy for sustainable development, European Union, political vectors*

* Овај рад је примљен 16. децембра 2020. године, а прихваћен за штампу на телефонском састанку Редакције, 27. јануара 2021. године.